

называемой „интернациональной лексики” / М. М. Маковский // Вопросы языкознания. – 1960. – №1. – С.45–54. Садакова И. А. Заимствованное слово и его этнокультурное содержание / И. А. Садакова. // Вопросы языкознания. – 2005. – №2. – С. 44 – 53. Солодухо Э. М. Проблемы интернационализации фразеологии / Э. М. Солодухо. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1982. – 148 с. Сучасний словник іншомовних слів / [Укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) / Ф. А. Циткина. – Львов : Вища школа, 1988. – 156 с. Шахрай О. Б. К проблеме классификации заимствованной лексики / О. Б. Шахрай // ВЯ. – 1961. – №2. – С. 53–67. Jablonski M. Regularität und Variabilität in der Rezeption englischer Internationalismen im modernen Deutsch, Französisch und Polnisch: Aufgezeigt in den Bereichen Sport, Musik u. Mode. – Tübingen : Narr, 1990. – 224 s. Ter-Minasova S. Global English – A Global Problem / S. Ter-Minasova // Вестник МГУ. – Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2001. – №4 – С. 29–36. A Dictionary of European Anglicisms / Edited by Manfred Gorch. – Oxford University Press, 2001. – 352 p. (DEA)

УДК 811.112.2'373:421

МАКСИМЧУК О. Л.

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

КОНОТАЦІЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАГМАТИКИ

Стаття присвячена дослідженню конотації в мовленнєвому середовищі. Утворення конотації – це творчий процес, в якому контекст чи мовленнєва ситуація має велику конотативну силу, аніж слово як таке. Така конотація в найбільшій мірі виявляє властивості прагматичної конотації, яка є різновидом прагматичної інформації, оскільки відображає не самі предмети та явища світу, а відношення до них, певний погляд на них.

Ключові слова: конотація, прагматика, мовний знак, значення, оцінні та експресивно-оцінні слова, суб'єкт конотації, прагматична конотація.

Максимчук Е. Л. Коннотация сквозь призму прагматики. Статья посвящена исследованию коннотации в действительности речи. Образование коннотации – это творческий процесс, в котором контекст или речевая ситуация обладают огромной коннотативной силой, чем слово как таково. Такого рода коннотация в наибольшей мере проявляет свойства прагматической коннотации и является разновидностью прагматической информации, поскольку отображает не сами предметы или явления мира, а отношение к ним, определённый взгляд на них.

Ключевые слова: коннотация, прагматика, языковой знак, значение, оценочные и экспрессивно-оценочные слова, субъект коннотации, прагматическая коннотация.

Maksymchuk O. L. Connotation through the prism of pragmatics. This article deals with connotation in speech. The formation of connotations is a creative process in which context carries bigger connotation than a word. This type of connotation represents its pragmatics nature and can be regarded as pragmatic information because it reflects rather the attitude towards the objects and reality, than to the objects.

Key words: connotation, pragmatics, meaning, language sign, evaluating and expressive words, subject of connotation, pragmatic connotation.

Останнім часом інформація на рівні слова розглядається в широкому контексті функціонування мовних одиниць. При цьому зазначається, що коли денотативне значення слова пов'язане з інтелектуальною функцією мови, то конотативне значення – додаткова інформація, яку також називають прагматичною [Арнольд 1990, с. 8] – зі всіма іншими функціями: емотивною, волюнтативною, апелятивною, естетичною та контактовстановлюючою.

Питання, пов'язані з функціонуванням лексичних одиниць, традиційно належать до сфери дослідження прагматики як науки, “яка вивчає мову з точки зору використання її людиною в аспекті вибору мовних одиниць, обмежень на їх уживання в соціальному спілкуванні та ефекту впливу на учасників комунікації [Crystal 1990, с. 240]. Використання конотації, таким чином, диктується прагматичними потребами.

Актуальність даної розвідки полягає в зростаючому інтересі до розгляду мовних явищ в динаміці їх мовленнєвого функціонування, що ставить в центр дослідження реалізацію мовних одиниць у процесі комунікації відповідно до намірів мовця.

Метою статті є вивчення ролі та значення прагматичної конотації в сучасній німецькій публіцистиці.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- розглянути конотацію як мовне явище;
- проаналізувати функції конотації;
- виокремити параметри прагматики для використання конотації в мовленнєвому середовищі;
- підтвердити на конкретних прикладах уживання конотації та визначити її значення.

Об'єктом дослідження є прагматичний аспект німецького публіцистичного тексту.

Предметом вивчення – конотація в мовленнєвому середовищі.

Матеріалом дослідження слугували політичні статті відомих німецьких видань.

Застосовність конотації до різних дисциплін – лінгвістики, риторики, семіотики (семантики та прагматики), психолінгвістики, стилістики відображається на колі питань, що виникають при її дослідженні

В лінгвістичному енциклопедичному словнику (1990) конотація визначається як емоційне, оцінне чи стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального (закріпленого в системі мови) чи оказіонального характеру. В широкому сенсі це будь-який компонент, який доповнює предметно-понятійний (чи денотативний), а також граматичний зміст мовної одиниці та надає їй експресивну функцію на основі даних, що співвідносяться з емпіричним, культурно-історичним, світоглядним знанням носіїв мови, з емоційним або цінним ставленням мовця до позначуваного чи зі стилістичними ресстрами, що характеризують умови мовлення, її форму та ін. У вузькому сенсі – це компонент значення, смислу мовної одиниці, що виступає у повторній для її функції номінації, який доповнює при вживанні в мові її об'єктивне значення асоціативно-образним уявленням про позначувану реалію на основі усвідомлення внутрішньої форми номінації, тобто ознак співвідносних з буквальним сенсом тропа чи фігури мови, що мотивують переосмислення даного вираження.

У нашому дослідженні поняття “конотація” розглядається в таких її основних аспектах: 1) конотація – це вся інформація, яка доповнює денотативний зміст лексичної одиниці; 2) конотація – це компонент значення слова, висловлювання чи вираження, який трансформується в залежності від контексту і наміру автора та проявляється при уживанні слова у повторній для його функції номінації; 3) конотація відповідає та відображає намір автора та, враховуючи пояснення чи натяк на те, що автор хоче передати в даній ситуації, слугує ключем до інтерпретації прихованого смислу; 4) конотація – додаткове значення, створене контекстом (широким чи вузьким), а значить, вона вказує на підтекст і створює саме той смисл, який потрібен в розвитку розмови; 5) конотацією ми також називаємо значення “невидиме”, приховане, інколи невисловлене лексичними засобами, домислюване в контексті та пронизуюче контекст; 6) конотація як один із основних інструментів автора в стилістиці твору, за допомогою якого нам видається можливим розуміння його основного змісту.

Такий підхід до конотації змушує нас звернутись до таких факторів, котрі традиційно відносяться до сфери прагматики: контекст, намір мовця, вплив на слухача та багатьох інших суміжних з ним понять.

Конотація належить до емоційної сфери мови, що виражає суб'єктивне відношення мовця/автора до предмету повідомлення, особистості співрозмовника, ситуації спілкування. Конотація, що виражається в додатковому емоційному, оцінному, стилістичному забарвленні мовних одиниць або ж у підтексті, тобто нелокалізованості значення, розмитості по всьому тексту [ЛЕС, с. 236] є таким чином предметом дослідження не лише семантики (відношення знаків до об'єктів), але й прагматики – відношення мовця до знаків, до їх цілеспрямованого використання.

Вивчаючи конотацію в мовленнєвому середовищі, як мовний елемент, пов'язаний з комунікативними установками мовця/автора та впливом на реципієнта – співбесідника чи читача, ми маємо звернутись до прагматики. Мовні засоби (в тому числі й конотація) розглядаються прагматикою як активний елемент, що бере участь в комунікації та спрямований на виконання певної функції. Якщо уявити собі функцію мовного знаку не як просте найменування предметів, а як участь в утворенні реального висловлювання, то необхідно визнати первинним для реального знака не рівень мовного значення, а рівень реального конкретного значення в складі комунікативного відрізка. В цьому сенсі значення та значимість мовного знаку утворюють нерозривну єдність, оскільки сам знак не є складовою словника, а є складовою конкретного висловлювання [Колшанський 1981, с. 9].

Конотація пов'язана з виконанням таких функцій: емотивної (передача почуттів реципієнта), волюнтативної (волевиявлення та спонукання адресата до бажаної дії), апелятивної (привертання уваги слухача, спонукання його до сприйняття повідомлення), контактовстановлюючої – в ситуаціях, коли мета висловлювання полягає не в передачі повідомлення, а лише в прояві уваги до присутності другої особи (наприклад, у формулах ввічливості) та естетичної (вплив на естетичне почуття) [Арнольд 1990, с. 8]. Так, експресивно-оцінні слова постійно уживаються у висловлюваннях, відповідних ситуації прийняття рішення, вибору, спонукання до дії (волюнтативна функція). При цьому в мовленнєвій ситуації їх об'єктивне значення збагачується контекстуальним, динамічним:

Ihre Verhaftung war ihr Glück. So viel Glück hatte nicht jeder.

Der eigene Präsident ist ein Schnorrer, aber eine Hilfe ist er ihr nicht.

Експресивно забарвлена лексика має складнішу смислову структуру, аніж нейтральна лексика, окрім того вона характеризується конотативною семантикою, що утворена “додатковим” макрокомпонентом – конотацією, який вбирає в себе всю інформацію, репрезентуючу стилістичну,

оцінну та емоційну функції [Телія 1986, с. 12].

Між власне оцінними словами та експресивно-оцінними є суттєві відмінності. Власне оцінні слова націлені на повідомлення ціннісної значимості для автора мовлення, позначуваного у висловлюванні для того, щоб зорієнтувати реципієнта в певній життєвій колізії або ж в деякій абстрактно мисленнєвій ситуації, причому таким чином, щоб останній прийняв (або ж, як мінімум – взяв до відома) точку зору автора як об'єктивну. Експресивно забарвлені висловлювання впливають на реципієнта емотивно. З суб'єктивних позицій передають власну думку автора мовлення, посилюючи оцінку оцінкою ж деяких “подробниць” в самому позначуваному [Телія 1986, с. 32]. Наприклад, у висловлюванні: „*Das Wappentier ihrer Kanzlerschaft könnte die Schildkröte sein. Das Imposanteste an diesem Panzertier ist seine Fähigkeit, immer da zu sein. Auch Angela Merkel ist einfach da, stur und stoisch und selbstbewusst*“ автор має на меті показати незламність Ангели Меркель. А експресивно-оцінне слово *stur*, що має значення «впертий», уживається для того щоб, вплинути на читача емотивно, з суб'єктивних позицій, та, повідомляючи фактичну інформацію, висловити своє відношення до того, що відбувається.

Отже, здатність сигналізувати про ціннісне відношення мовного суб'єкту до світу, і тим самим – здатність висловлювання справляти прагматичний ефект і складає специфіку експресивно забарвленого значення.

Відмінність суб'єкта оцінки як об'єктивної в денотативному компоненті значення та суб'єкта оцінки як суб'єкта конотації, полягає, перш за все, в тому, що перший виконує дві функції – оцінну та пізнавальну, в якій пізнавальна домінує та утворює раціональний початок в оцінці, що передує їй в онтології. Суб'єкт конотації виконує три функції: *пізнавальну*, оскільки без пізнання того, хто оцінює, неможливо оцінити сам суб'єкт, *власне оцінну*, пов'язану з необхідністю практичної орієнтації людини в світі речей, людей, справ, що призводить до створення та репродукції ціннісної системи, прийнята в даному соціумі, та *емотивно-кваліфікативну*, що пов'язана з особистісно-прагматичною діяльністю, в якій домінує емоційний в своїй основі початок, що слугує стимулом та засобом емотивного “зараження” партнерів діяльності та в процесі комунікації [Телія 1986, с. 37-38].

Конотація робить висловлювання двоплановим – воно повідомляє про світ і виражає емотивне відношення суб'єкта мовлення до позначуваного, а значить конотація тісно пов'язана з прагматикою мовлення.

Таким чином, одним із аспектів прагматики є розгляд конотації як одного із засобів в репертуарі мови, що використовуються реципієнтом для кращого, точнішого, відповідного обставинам ефективного вираження думки, інтенції чи почуття.

Прагматика пропонує наступні параметри, які можуть використовуватись для регламентації та впорядкування використання конотацій:

- ситуація спілкування (мовленнева ситуація), до якої відноситься становище, місце та час комунікативного акту, предмет та мета комунікації, соціальні, етичні, рольові стосунки між комунікантами;

- дистанція між співбесідниками, яка визначає стиль, характер, тематику розмови, необхідність додаткових роз'яснень чи можливість ігнорування певної інформації відомої співрозмовнику;

- фонд знань, тобто відомості отримані співбесідником в свій час з різних джерел;

- пресуппозиції спілкування, тобто оцінка реципієнта загального фонду знань, конкретної інформативності, інтересів, думок та поглядів, психологічного стану, особливостей характеру та здатності розуміння співбесідника;

- принцип кооперації, що рекомендує будувати мовне спілкування згідно прийнятої мети та направленням розмови, робити мову чіткою та недвозначною;

- принцип ввічливості, що є складовою мовного етикету.

Отже, прагматика має тісний зв'язок з факторами, які несуть інформацію про світ суб'єкта мовлення та адресата, про їх відношення один до одного та ситуації, в якій вони діють, фактори, які впливають на їх творчу та інтерпретаційну діяльність, яка мета повідомлення, наскільки вона є залежною від загального понятійного поля співрозмовника. Екстралінгвістична інформація такого роду нерідко передається шляхом емоційного компонента в структурі слово значення.

Описуючи конотацію, необхідно враховувати збіг фонду знань співрозмовників, адже люди, що належать до різних соціальних прошарків, маючи різну освіту, не завжди знаходять спільну мову, особливо, якщо в розмову вплітаються відтінки значень: *Wir vertrauen darauf, dass das nie geschieht. Dieses Vertrauen in das Vertrauen nennt Luhmann „Systemvertrauen“*.

Використання конотації є цілеспрямованою, взаємозумовленою дією та співвідноситься, з

одного боку, з прагматикою як наукою, яка вивчає обставини, що впливають на вибір та вживання реципієнтом мовних форм для найкращого висловлення своєї думки та почуттів, з іншого боку, прагматика має зв'язок з творчим аспектом конотації.

Утворення конотації у такому випадку є творчим процесом, коли контекст, мовленнєва ситуація має більшу конотативну силу, аніж слово як таке. Такого роду конотація в найбільшій мірі виявляє властивості прагматичної конотації.

Прагматична конотація виокремлюється паралельно існуючим типам конотації (в першу чергу, конотації інгерентної та адгерентної). Вона визначається як додаткове значення, смисл чи зміст слова / словосполучення / висловлювання / відрізка тексту, яке вводить автор та виражається за допомогою різноманітних контекстуальних засобів, що повідомляють більше інформації, ніж об'єктивне лексичне значення мовних одиниць та їх безпосередній контекст. Така прагматична конотація діє на широкому мовленнєвому чи текстовому просторі, який має взаємспрямовані з нею відношення: контекст сприяє розвитку нового значення, а конотація виконує текстоутворюючу функцію.

Отже, конотація має тісний зв'язок з прагматикою мовлення. З одного боку, вона виражає відношення автора/мовця до тих об'єктів дійсності, для опису яких він використовував або особливості внутрішньої форми лексичної одиниці, в яку вже вписаний конотативний аспект, або засоби вторинної номінації. З іншого боку, конотація – це засіб впливу на слухача/читача, що відповідає комунікативному задуму автора, який прагне зацікавити чи заінтригувати адресата, переконати або ж увести його в оману.

На широкому мовленнєвому та текстовому просторі значення та функції конотативних слів можуть трансформуватись під впливом ситуації спілкування чи контексту певного твору. Утворення прагматичної конотації може бути зумовленим різними контекстуальними факторами, що несуть більше інформації, ніж об'єктивне лексичне значення мовних одиниць.

Література

Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка (Стилистика декодирования) / И.В. Арнольд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с. Колшанский Г.В. Контекстная семантика / Г.В. Колшанский. – М.: Наука, 1980. – 147с. Лінгвістичний енциклопедичний словник / Гол. ред. В.Н. Ярцева. – М., 1990. – 683 с. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия. – М.: Наука, 1986. – 143с. Crystal D.A. Dictionary of Linguistics and Phonetics / D.A. Crystal. – Oxford, 1990. – 389 p.

УДК 811.133.1'367

МАРТИНЮК О. М.

(Луцький національний технічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ АКТАНТНОСТІ У ВИСЛОВЛЕННЯХ РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

У статті розглядаються стилістичні варіативності актантності у висловленнях французької мови. На основі досліджуваного матеріалу встановлено взаємозв'язок структурно-семантичних аспектів актантності зі специфічним функціональним стилем. З'ясовано, що залежно від мети спілкування, сфери використання мови актантність матиме різні форми вираження, різні прагматичні функції.

Ключові слова: актантність, функціональний стиль, висловлення, мовні засоби.

Мартинюк О. Н. Особенности выражения актантности в высказываниях различных функциональных стилей (на материале французского языка). В статье рассматриваются стилистические вариативности актантности в высказываниях французского языка. На основе исследуемого материала установлено взаимосвязь структурно-семантических аспектов актантности со специфическим функциональным стилем. Выяснено, что в зависимости от цели общения, сферы использования языка актантность может иметь разные формы выражения, различные прагматические функции.

Ключевые слова: актантность, функциональный стиль, высказывание, языковые средства.

Martyniuk O. M. Peculiarities of Actancy's Expression in Utterances of Different Functional Styles (based on the French language). The article deals with stylistic variation of actancy in French utterances. The interrelation between structural and semantic aspects of actancy with specific functional style was established based on the investigated material. It was determined that depending on the purpose of communication, spheres of language use, actancy has various forms of expression, various pragmatic functions.

Key words: actancy, functional style, utterance, language means.